

תעוד חברים ברשם קול

ארכיון מעין צבי

# יחיאל גולדבך

זכרונות חיים

בשנים - 8.8.1922 - 8.10.2001

---

הוקלט בשנת : 2001  
עריכה ע"י: יחיאל גולדבך

מספרי קלטות :  
ראיון ע"י אווה אדוריאן

8.10.2001

## יחיאל גולדבך

### רקע משפחתי

אני יחיאל גולדבך נולדתי ב 8.8.1922 בעיר Neuern או Nyrsko בציכית, שבהרי ה-Sunava בציכוסלובקיה. כדי למנוע אי הבנות עלי להעיר, ששמות המקומות מובאים כאן בשתי שפות – בגרמנית וציכית, דבר שמשקף גם את המציאות בה חינו אז: נולדתי בשם Paul, או Pavel להורי Dr. Leopold ו Julie Goldbach.

### עיר הולדתי

ב- Nyrsko למדתי בבית הספר העממי ובתיכון ב Plzeň. בעיר הולדתי היו כ 8,000 תושבים ובתוכם כ- 100 משפחות יהודיות. הפקידות והממסד היו ציכים – כל היתר היו דוברי גרמנית. במשך כל שנותי שם הייתי התלמיד היהודי היחידי בכיתה, לא הרגשתי באנטישמיות אולי בגלל זה שאבי היה מקובל מאוד בעיר, משום מה – השם של חלק גדול מן המשפחות היהודיות היה "בלוך" למרות שמעוטם היו קרובי משפחה, לכן קראו בצחוק Blochovice, העיר של הבלוכים. הקהילה היתה ליברלית מאוד לא היו בעירנו יהודים אורתודוקסיים.

האזור ממנו אני בא, אזור יפהיפה. שלכל אורכו משתרעים יערות בהם מפוזרים אגמים, שנוצרו בעבר הגיאולוגי הרחוק ע"י קרחונים. הנופים הנהדרים האלה זכורים לי עודהיטב כבר מגיל צעיר טיילתי בהם לעתים גם הורי ומשפחות מחוג ידידיהם ויותר מאוחר גם נעים שליחים או במסגרת התנועה.

סבא שמואל (מצד אבא) היה חי בביתנו עד 1933. עד כמה שידוע לי מקור המשפחה בכפר קטן ששמו Drazon, הגיע לידי ספר בו מופיעים כל אבות אבותי שגרו שם במשך דורות. סבתא – קרולינה שמוצאה מגרמניה – נפטרה לפני שנולדתי, את הסבתא מצד אמי אני עוד זוכר במקצת, את הסבא לא הכרתי כלל.

אחותי הנקה (Hanka) מבוגרת ממני בשנתיים וחצי, היא למדה בבית"ס העממי בעיירה שלנו. אח"כ בעיר הקרובה Klatovy ואחרי סיום התיכון עברה לפראג. היא נישאה ב 1941 לאלמן, אב לשני ילדים. כל המשפחה נשלחה בבוא הזמן ע"י הגרמנים לגטו טרזיאנשטט ומשם לאושוויץ, שם הופרדו זה מזה. הילדים לא שרדו.

### ילדות ונעורים

משפחתי היתה אמידה והורי יכלו להעניק לי מכל טוב ולכן היה באפשרותי לבקש כל דבר כמעט שעלה על דעתי. הייתי בעל הסירה היחידי בעיר, לכן זכיתי לכינוי "האדמירל של

נירסקווי, הצילום שלי בתוך הסירה הופיע, להפתעתי במשך שנים על גבי גלויה – אפילו אחרי המלחמה. כבר בגיל ביה"ס העממי הייתי מעורב מאוד בחברה של נערים יהודיים. זכור לי שקיץ אחד הגיעה אלינו מדריכה מפראג ויסדה קן של תנועת נוער ציונית.

בעירנו לא היה ביה"ס תיכון, ולכן למדתי בעיר פ לזן (Plzen) כמו נערים יהודיים אחרים מ – Nyasko. בפילזן גרתי אצל אלמנה, שהתפרנסה מזה שלקחה ילדים כמוני לביתה. הייתי בן 11 והיה לי קשה להיות בלי משפחתי ולא להיות הבן המפונק.

מבחינה חברתית היה מצבי שונה לעומת שנות ביה"ס העממי, היינו 7 יהודים בכיתה בגימנסיה הריאלית. הלימודים עניינו אותי, כאן הצטרפתי לתנועת נוער ציונית. אבל גם נפגשתי לראשונה עם התארגנות גרמנית אנטישמית. גם מורים אחדים היפלו לא פעם לרעה את התלמידים היהודיים. מצד שני היה מורה שחיבב אותי מאוד ואף שלח את חיבורי לעיתון לפרסום. אבל אצל מורה אחר לספרות גרמנית, שבא במקומו של הקודם, קיבלתי ציונים נמוכים. תופעות כאלה ניתן רק להבין על רקע המצב הפוליטי והלכי הרוח בקרב המיעוט הגרמני בשנות ה – 30 בצכיה.

באחד הימים ספרה לי בעלת הבית שלי בכעס שאיש זר בא לדירתה והסביר לה שברצונו לקחת אותי למועדון תנועתי – "תכלת לבן". הסתבר שזה היה בן-דוד שלי (שהיה אח"כ בין מייסדי עין-גב). היא פחדה כאחראית לשלומי שאצא "לתרבות רעה".

בשנות 1936-1937 הייתי לחבר "המכבי הצעיר". היו לנו פעילויות שונות ויפות כמו כן הייתי חבר באגודת ההתעמלות "מכבי" אליה עברתי מארגון גרמני, אליו השתייכתי קודם בשם "Aar". חיי התרבות של שכבת הגיל שלי, היתה מורכבת ברובה מתלמידי תיכון, היו שונים מאוד --סרטים, הצגות, קונצרטים.

### מעבר ל Klatovy

ב 1937 עברתי לעיר "קלטובי" בעקבות סימנים מבשרי רעות. עברתי לבית ספר תיכון צ'כי. המעבר לא היה קל, אף על פי שהשתדלו לקבל אותי יפה. במשך השנה הייתי חייב לעבור בחינות בצ'כית, שפה בה שלטתי רק חלקית. הצלחתי בכך, אפילו זיכוני בציון על הישגי הטובים. הפתיע אותי שכל הכיתות היו דו-מיניות והיחסים בין בנים ובנות היו מאוד נחמדים. שם גם ניהלתי גם את הרומנים הראשונים שלי. ב Klatovy גרתי בשנה הראשונה גם כן אצל אלמנה, שאירחה גם אנשים לארוחת צהרים (בתשלום). שם נתקלתי בתופעה מוזרה: אחת הנערות שאלה את בעלת הבית האם היהודים זקוקים באמת לדם נוצרי להכנה של מצות. מאידך נפגשתי שם בתופעה של התבוללות יהודים. הם קראו לעצמם "היהודים-הצ'כים". ראו את עצמם "כצ'כים בעלי דת יהודית". ניהלתי הרבה ויכוחים בנושא הציונות. בעזרתו של הרב המקומי, שהיה ציוני ואנחנו הצעירים מאוד חיבבנו אותו,

הקמנו תנועה ציונית. ניסינו להשפיע ולקרב את הנוער לציונות. שם התנועה היה: "אל-על" תנועה קטנה, אבל איכותית. כדי לשכנע את ההורים של בני הנוער ארגנו עבורם בעזרת הרב ערב הכרות. באותו הערב הרציתי על דמותו של דון יצחק אברבנל, כדי להוכיח שגם יהודים במשרות גבוהות (כמו בספרד) יכולים להבליט את יהדותם.... בשנת 1938 כאשר התכוננתי להמשיך בלימודים, השתנה המצב הפוליטי במהירות. יום אחד באמצע הלימודים, הופיעו הורי ואמרו לי שעלינו לעזוב מיד את הסודטים ולעבור לפראג, כי המצב מסוכן. ישר מביה"ס עם תיק הלימודים ביד נסעתי עם הורי ישר לפראג – מבלי לחזור עוד הביתה.

### מעבר לפראג בעקבות אירועים ב Nyrsko

זכור לי היטב הערב האחרון בבית. הגרמנים בעירנו יצאו בגלוי בתהלוכות שמחה ותמיכה ב"רייך השלישי". אבא שלי ממש לא הבין מה קרה – הוא ממש איבד את עשתונותיו, הוא לא האמין למראה עיניו. אבא עדיין היה חי "בעולם של אתמול" והאירועים הוציאו אותו משיווי משקלו. ביום זה הוא לא חזר מסיור בעיר ואני יצאתי לחפש אותו. עצרו אותי 4 בחורים גדולים – גרמנים, וכשסירבתי לרדת מהמדרכה הם הפילו אותי, למרות שניסיתי להיאבק אתם. בסוף מצאתי את אבא בריא ושלם, מתהלך במבט תוהה – בקושי החזרתי אותו הביתה.

### בפראג

בפראג גרתי אצל דודי, עד שהורי שכרו דירה. הם נסעו עוד פעם לנירסקו כדי להוציא משהו מרכושינו, אבל הרוב נשאר שם. אחרי המלחמה מצאה אחותי חלק מהספריה הגדולה שלנו מפורקת לדפים, בהם השתמשו לאריזה... עוד זכור לי, שלפני עלייתי ארצה ביקשתי בתמימותי מהורי, שישלחו לי את הספרים האהובים עלי מתוך הספריה הזאת לארץ... בפראג הסתובבתי בכל העיר ולמדתי להכיר אותה על בוריה. השתתפתי בפעילות של המכבי הצעיר והמועדון שלו נהפך לבית השני עבורי. נרשמתי לעלית הנוער והכרתי חברי הגרעין שביחד היינו אמורים לעלות. אלה שהגיעו מחוץ לפראג גרו במשותף בדירה בכפר ב"Bohnice". בחורף 1938-39 רוכזנו במחנה הכשרה Bino במשך חודש ימים, ולאחר סיומו ציפינו להודעה ולאישור לעליה. באותו הזמן ניסה אבא לארגן את ענייני הכספים שלו. ולהשיג את הסכומים שהגיעו לי מלקוחותיו. בינתיים הוא חיפש עבודה – כמובן שלא היה מסוגל לפתוח את הפרקטיקה שלו. הוא העביר את הספריה המקצועית ואת ספרי החשבונות שלו. יום אחד הופיעו אצלו אנשי S.S. והחרימו בעזרת הספרים האלה את כל הכספים בבנקים וחובות הלקוחות שלו. אז אבא כבר שינה את השקפותיו והסכים אתי

לאחר ויכוחים רבים, שהציונות היא הפתרון ליהודים. יכולתי לשוחח עם הורי על כל דבר גם אם לא הסכמנו על הכל, אבל לשוחח שוחחנו. אבא סיפר לי שבשנת 1904, אחרי מותו של הרצל פגש באוניברסיטה סטודנט יהודי, ציוני "והשתתף בצערו", בנימה של לעג. הסטודנט אמר לו: "עוד תוודע באחד הימים עד כמה הרצל צדק". אחותי ניסתה לקבל אשרת כניסה לאנגליה, אבל לא הצליחה. היא והורי נשלחו מאוחר יותר לטרוזין ומשם הועברו ההורים ב 1942 למחנה Maly Trostenec ברוסיה הלבנה. נודע לי ששם רוכזו חלק מיהודי פראג – זה בלבד מה שידוע לי על גורלם.

### העליה

יום העליה הגיע, וכולנו בליווי של ההורים עלינו על הרכבת. כמה טוב, שלא היינו מודעים לזה שזאת היתה הפרידה הסופית. אחותי סיפרה שאחרי שהרכבת נסעה אמא אמרה: "לעולם כבר לא אראה את הילד". זה היה ב 10.4.1939. אנחנו הנערים היינו עליזים, הלכנו לקראת הרפתקה, עם חוויות וחיים ביחד, כמו שתיארנו לנו בהכשרה. כמה טוב, שלא ידענו את משמעות האירוע.

### קליטה בארץ

הדרך היתה מעניינת ביותר. נסענו דרך אוסטריה לאיטליה. עובדי הרכבת הצ'כים איחלו לנו דרך צלחה בגבול. שם כאשר נכנסו חיילים גרמניים לרכבת השתנתה האווירה מיד. לכל אחד היה משהו במזוודה – מזכרות – שהיה אסור להוציא מציכיה. בדרך חלה אחד מהחברים ולהפתעתנו הסכימו הגרמנים להזמין רופא. באוסטריה ראינו כתובות נגד יהודים, כתובות כמו: "ליהודים הכניסה אסורה". באיטליה היה כבר מורגש מתח באוויר, אבל התושבים היו נחמדים אלינו. באותו הזמן בדיוק היתה פלישת איטליה לאלבניה. עלינו על האוניה ב טריאסט. ההפלגה היתה חלק ונעים – כעבור 5 ימים הגענו לחיפה ואחר כך לנמל בתל-אביב. שם חיכה לנו נציג של מושב באר טוביה, בו היינו אמורים להיקלט. הכל היה מענין ומרגש – עם הרבה חוויות. הנסיעה למושב, שאז היה הישוב העברי הדרומי ביותר התנהלה באוטובוס משוריין – דבר מסעיר עבורנו. עברנו דרך כפרים ערביים, אבל המיגון הפריע לנו לראות את הנוף.

### באר-טוביה

לפי רשימה מוכנה מראש חולקנו כל אחד לביתו החדש אל המשפחה הקולטת אותנו במושב. בעיות ההסתגלות למצב החדש לא היו פשוטות: שפה, בעיית תקשורת, סגנון חיים ותנאי חיים אחרים לגמרי – הכל שונה ממה שהכרנו, וכמובן גם הכניסה לתהליך העבודה. המושב נבנה מחדש בשנות ה-30 לאחר שנהרס במאורעות של 1929. הבתים היו פשוטים ביותר, הרהוט היה מינימלי, לא היה חשמל, השירותים בחצר. עם המשפחה המאמצת שלי

דברתי בגרמנית – הם דיברו רק יידיש, בה לא שלטתי. עם הילדות לא יכולת לשוחח כל עוד לא למדתי עברית. מהקושי הזה צמח גם יתרון. נאלצתי פשוט ללמוד מהר את השפה וכעבור חודש יכולתי כבר פחות או יותר לדבר בה. רכשתי שפה הוספת ושפה חדשה: מגרמנית לצ'כית ועכשיו – עברית.

### המפגש הראשון עם הנוער המקומי

ההסתגלות לחיי התרבות והבית החדשים היתה איטית. כל המנהגים, המסורות ודפוסי התנהגות היו שונים. המעבר ממה שהייתי רגיל היה קשה. למשל: צורת וטיב האוכל, סידור השולחן, נימוסי שולחן – הכל הפתיע אותי. עד היום מספרת בת המשפחה, על התנהגותי כפי שראתה אצלי. הבאנו אתנו ביגוד לפי המלצת עלית הנוער והסתבר, שלא היה מותאם לתנאי האקלים. בעלת הבית רצתה ללמד אותי שגורבים את הגרביים תמיד שיש בהם חורים קטנים יותר. כך מחוסר ברירה למדתי לתקן גרביים בעצמי. רצינו להבין ולהכיר את הנערים המקומיים. רבים הלכו יחפים, בבגדים קרועים. אחרי כמה ימים במקום התאספנו בתלבושת תנועתית, עם הצעיף הכחול למסדר במועדון. הילדים המקומיים הסתכלו עלינו כמו על תופעת טבע מוזרה הם לא הכירו משהו כזה. המרחק בינינו היה גדול-אנו באנו מעולם אחר ועם הרגלים אחרים. הם הכירו רק את עולמם, הם גדלו באווירת המושב, ממנו יצאו מעט ובשטח העבודה הם עלו עלינו בהרבה. עבודה פיזית היתה עבורנו ענין חדש והיינו חייבים ללמוד אותה ולהתרגל אליה. עברו חודשים עד אשר התחלנו להתקרב ולמצוא שפה משותפת עמם. היו גם הבדלים בין המשפחות בהן נקלטנו. במשפחות ממרכז אירופה היה סגנון חיים יותר מוכר לנו. לפי ההסדרים של עלית הנוער היינו אמורים לעבוד חצי יום וחצי יום ללמוד. אבל בתנאי המושב הדבר היה קשה לביצוע. אנשי המושב בעצמם עבדו קשה ביותר ומצבם הכלכלי היה קשה הם היו זקוקים לידיים עובדות. שיטות העבודה אז היו כמובן ידניות ולא היו כלים ממוכנים. עם הזמן נהפכנו לכוח עבודה משמעותי.

### סדר יום

היום שלי התחיל ב חמש וחצי בבוקר, יצאתי לחלוב, וטיפלתי בלול התרנגולות. ב שבע וחצי אכלנו ארוחת בוקר ואחר כך יצאנו לשדה או שעבדנו בחצר. ילדי המושב למדו לפני הצהריים ואנחנו אחרי הצהריים. גם אחרי הצהריים לא היתה חסרה עבודה. אם נותרה לי שעה למנוחה לפני הלימודים בשעה 15.00, מאוד שמחתי. למדנו בעיקר עברית, ובמידת מה תולדות הארץ. מדי פעם ניתנה לנו הרצאה על חקלאות, המורים שלנו היו כאלה שלמדו בביה"ס במושב. המדריך והמדריכה שלנו היו הדמויות המרכזיות עבורנו ונשארנו אתם

בקשר הדוק במשך שנים. לאחר מכן הלימודים לא היו רצופים – ולעתים היה עלינו לוותר עליהם כאשר היתה עבודה דחופה. כך לא פעם עבדנו גם עשר עד שנים עשר שעות – אם המצב דרש זאת.

המושב דאג לנו באמצעות ועד הנוער, שליווה אותנו בקליטה במשפחות וחבריו ניסו לפתור את הבעיות המיוחדות של כל ילד. היה מעקב, לפעמים העבירו ילדים ממשפחה אחת למשפחה אחרת.

הקשר עם התנועה היה די רופף. מדי פעם, אך לא לעתים קרובות, הגיע אלנו איזה נציג. יותר התעניינו בנו לקראת סוף שהותנו בבאר טוביה- כאשר קיבוצים שונים רצו שנצטרף אליהם. צריך גם להבין את התקופה של אז – כי זו היתה תקופת המאורעות ובאר טוביה היה הישוב היהודי הדרומי ביותר – והיה קשה מאוד להגיע אליו. לא פעם המשכנו בקשר ביוזמתנו.

### חברת הנוער בבאר טוביה.

חברת הנוער שלנו באה בחלקה מגרמניה ובחלקה מצ'כיה. מאוחר יותר הצטרפו גם כמה נערים מאוסטריה. חיי החברה התנהלו בהתחלה בעצלתיים, במשך הזמן נהיו המדריכים יותר פעילים וקיימו שיחות חברה. היום במבט לאחור, אפשר לומר שאנחנו יוצאי צ'כיה, הרגשנו שהמודעות האידיאולוגית שלנו היתה גבוה יותר משל אחרים, כי היינו חניכי תנועת מכבי להבדיל מהנערים הגרמניים שרובם הצטרפו אליה רק סמוך לעליה. במשך הזמן התהוו מתחים בחברה, עד שהיא למעשה התפרקה. אנחנו "התנועתיים" החלטנו בתום הכשרתנו, ללכת לקיבוצים. חלק מהחברה נמשך יותר לחיי מושב וחלק התלבט. במשך הזמן נוסף גורם חשוב אחר: גיוס לצבא הבריטי. מוסדות הישוב עודדו התגייסות זו. חלק מהנערים קיוו למצוא בדרך זו את משפחותיהם, שהקשר אתם אבד – ונוסף לכך לקבל זכויות בארצות מוצאם. גם אני הייתי בין המתלבטים- עד אשר הופעלו עלינו לחצים הפוכים. התעורר חשש, שבזמן ההכרעה לא יהיו מספיק צעירים לשירות ההגנה. המוסדות המיישבים היו כמובן מעוניינים בגרעינים כדי שיוכלו להקים ישובים חדשים – במאבק עם המדיניות של "הספר הלבן". הידיעות על השואה הגיעו מאוחר סביב 1944- והן לא היו ברורות, לכן הושפעו ההחלטות שלנו בעיקר מהנעשה בארץ. באנו במגע עם חיילי הצבא הצ'כי, אבל לא נמשכנו במיוחד להצטרף אליהם. בסוף ויתרנו על האזרחות הצ'כית, על מנת לקבל את האזרחות הארץ ישראלית ("Palestina").

### בחירת קיבוץ היעד

לקראת סוף הכשרתנו, התחילו להגיע אלינו נציגי קיבוצים שונים כדי לשכנע אותנו להצטרף אליהם, ביניהם היו נציגי מעלה החמישה, ורמת-דוד, אבל התנועה הציעה לנו את מעין. כולם תיארו את קיבוציהם בצבעים ורודים – ולא תמיד זה תאם את המציאות. ממעין הגיע דוד רבן (פרידל). זכור לנו עד היום התיאור שלו. הגיע גם שלמה שטנגר ואורי וייל. בסופו של דבר נערכה הצבעה בינינו – יוצאי צ'כיה והוחלט על הכשרה במעין צבי. עלי להודות, שהייתי היחיד שהצביע נגד מתוך הנימוק שבמעין מתנגדים לאיחוד עם גורדוניה.

### סיכום התקופה בבאר-טוביה

מה נתנה לנו ההכשרה בבאר-טוביה? למדנו מה הם חיי מושב, ראינו שאנשי מושב הם אנשים נחמדים, חרוצים ובחלקם גם בעלי שיעור קומה. היו ביניהם יוצאי כפר גלעדי ותל-חי, ממרחביה, מראשית ההתיישבות – אנשים ששירתו בגדוד העברי בגליפולי. הם גילו כלפינו סובלנות וסבלנות ובעיקר למדנו היטב לעבוד. יצאנו חקלאים די טובים והיה לנו קשר לאדמה. יש להזכיר ששם גם התקבלנו להגנה.

### התחלותינו במעין צבי

בימים הראשונים באפריל 1941 הגעתי למעין. באופן רשמי היינו קבוצה בשנת הכשרה, במגמה להצטרף. גם כאן זה היה שינוי ומהפך חומרי ותרבותי חדש. בבאר-טוביה התרגלנו לדבר עברית – ובמעין היינו אמורים לדבר עברית – אך השפה המדוברת היתה למעשה (לא רשמית) גרמנית. אומנם, בנוכחותנו השתדלו החברים לדבר עברית. בעבודה היינו מאוד רצויים, כי היה לנו ניסיון בחקלאות. כך השתלבנו די מהר בענפים. המצב הכלכלי של הקבוצה היה גרוע מזה שבבאר טוביה. קיבלנו את זה בהבנה – להפך – זה היה עבורנו אתגר. גורם נוסף – כבד משקל – היה המצב הבריאותי. במעין בגלל הביצות חלו הרבה חברים בקדחת. גם המצב הסניטרי היה ירוד – וזה גרם בתחלואה בטיפוס, דיזנטריה וצהבת. שטח המגורים היה מחולק לשנים: המשק היה ליד הכביש, והמגורים היו בשלבי מעבר למורדות ההר. נדדנו יום-יום בין ההר והחלק המשקי למטה, לפעמים פעמיים ביום – כמובן שזה נעשה תוך כדי הליכה ברגל – רק מדי פעם בפעם תפסנו "טרמפ" עסעגלה... אבל כל זה לא הכביד עלינו. אנחנו גרנו באוהלים, רק חלק מהחברים גרו בצריפים – ובעת ההיא כבר התחילו בבניית בתים – בעיקר בתי ילדים.



## עבודה בגד"ש

אני עבדתי בהתחלה בפלחה בעבודות של עגלונות . עבדנו בעיקר עם פרידות – סה"כ היה לנו טרקטור אחד. אין מה לדבר על שעות עבודה – עבדנו עד שגמרנו, מה שצריך היה לגמור. עברתי אחר כך לענף המספוא. רוב העבודה היתה עבודת ידים – קצרנו לרוב במגל ובחרמש. מכיון שבחורף לא ניתן היה להכניס עגלות לשדה סחבנו את הירק על הגב אל העגלה. שטחי המספוא נזרעו ידנית – הכל נעשה בצורה פרימיטיבית.

## ההשתלבות במעין

לאט לאט השתלבנו בחברה, אם כי היתה לנו הסתייגות מחלק של החברים ומתופעות שונות. בתור חניכי תנועת הנוער התנגדנו לריקודים סלוניים. פעם היינו אמורים להשתתף בכנס בסביבה. החברים נפרדו מאתנו בלבביות רבה כי מה שהתברר בדיעבד, היה שהם כל כך שמחו שערב אחד הם יכולים לרקוד ריקודים סלוניים ולדבר גרמנית בחופשיות-. בכל אופן התקרבו והתקשרנו לאט, לאט וניסינו להשפיע על ההווי התרבותי . הבדלי הגיל לא היו משמעותיים ורווקי מעין התעניינו בבנות הגרעין. כעבור חצי שנה עזב חלק מהגרעין וכתוצאה מזה משקלנו המספרי פחת – אבל כבר שובצנו במקומות מרכזיים בענפים.

## מגפת טיפוס

התנועה גייסה פלוגה מקיבוצים אחרים, שבאה לעזרתנו למשך כחודשיים בתקופת מגפת הטיפוס. הפלוגה גרה בבנימינה, כדי לא להידבק והגיעה אלינו רק לשעות העבודה. כעבור שנה אנחנו התקבלנו לחברות. מאז קולנו התחיל גם להישמע באספות. השתמשתי בזכות זו כאשר עמד על הפרק קבלת גרעין מרמת דוד שנשלחתי להכירו מקרוב-סירבתי להמליץ על קבלתו מכיון שחבריו דיברו ביניהם רק גרמנית . אכן כעבור זמן הם הלכו לכפר המכבי.

## הקמת משפחות

במשך הזמן נוצרו הזוגות הראשונים. מעין קלטה גרעינים ועולים נוספים מה שאפשר לרווקים בינינו להקים משפחות. במבט לאחור דיור המשפחות היה ברמה של אוהל או צריף, החימום באמצעות פרימוס או פתיליה, ועם ריהוט בסיסי בלבד.

## עבודה על הטרקטור

באותה התקופה צץ הרעיון לבנות בריכות דגים. הציפיה היתה שזו תהיה תרומה משמעותית להכנסות המשק. נקבע לזה שטח שלא היה מתאים לחקלאות – כי זו היתה אדמה מלוחה. לבניית הבריכות היה צורך במאות שעות של עבודת טרקטור. לכן היו דרושים מפעילי טרקטור נוספים למועטים שהיו בנמצא. היות והביקוש למקום העבודה היוקרתי הזה היה גדול מן ההיצע, הועלו אז גם הדרישות לגבי ההתאמה של המועמדים לתפקיד הזה. האם הדרישות נראות קצת מגוחכות ומוגזמות. אנשים לתפקידים ועבודות מסוימות אחרות כמו למשל חינוך או מלאכות מסוימות אך המציאות עשתה את שלה וכך התקבלתי לעבודה בטרקטור- אפילו אמרו שלא אכזבתי. העבודה התנהלה ב 3 משמרות – כולל לילה. הטרקטורים נרכשו מיד שניה, הם היו ישנים ובקושי התאימו למשימות. לא פעם הם שקעו באדמה הטובענית והיה צריך לגרור אותם מתוך הביצה. לא פעם נעזרנו בשעת הצורך בטרקטורים של קיבוצים אחרים מהסביבה הקרובה.

## הציוד החקלאי בשנים הראשונות

ניתן לאמור שמאחר שהציוד נרכש מיד שניה, הוא היה מיושן. זה היה החשבון של האיש העני. טרקטור חדש רכשנו לראשונה רק ב 1945 – מיד שניה נרכשו גם חומרי בנין, רעפים ועצים גם צריפים ישנים וכל זה עלה לנו בחשבון הסופי ביוקר רב.

## החתונה

בסוף דצמבר 1944 אחרי הכרות של שנתיים, נישאנו, אריקה ואני. את החתונות הכינו באהבה ומסירות למרות התנאים הקשים. היה זה יום גשם. נאלצנו להגיע עד לחופה במגפיים, במסיבה בערב היתה תוכנית נהדרת – הוזמנה איזו קבוצה שהציגה מחזה ומאוחר יותר הפכה קבוצה זו לתאטרון הקאמרי. פשוט היה נהדר. החברים שבאו אלינו לחדר לברך אותנו ישבו על המיטה – כי כיסאות לא היו.

## חיי התרבות

חיי התרבות היו ערים למדי. באותם השנים לא יכולנו להרשות לעצמנו לנסוע להצגות בעיר. זה הוליד פעילות עצמית עניפה. נהגנו לקיים קבלות שבת, היתה מקהלה ותוכניות בידור, חידונים, ולפעמים הרצאות. קמה להקת תאטרון מקומית בבימויו של תים. בימו למשל את "הנסיכה טורנדוט", " , "בעין הירח" (שטיינבק) ועוד. זכור לי, זמינרי התרבות בחודשי החורף היו אהובים עלי. היו מארגנים למשך שבועיים סמינר אליו היו מגיעים מרצים

מבחוץ שהיו בני סמכא בנושאים, כמו יהדות, ארצות אפריקה, מדע ועוד. שאליהם נמנו אפילו פרופסור לייבוביץ ופרופסור ז'בוטינסקי.

### האספות השנתיות

הארגון החברתי פעל היטב. לקראת ראש השנה נהגנו לקיים אספות שנתיות בהן דנו בנושאים חברתיים ועקרוניים. בהן נדון המצב החברתי בהרחבה ובחופשיות. לדיונים האלה היה גם חסרון גדול, כי לא התקבלו בהם החלטות מעשיות מחייבות. אלה נקבעו במציאות בשטח – בלי שהוחלט עליהם פורמלית. ב 1946-1947 הייתי מזכיר פנים לשלושת רבעי שנה, אחר כך המשכתי בעבודת הטרקטור. בעת ההיא רצתה קבוצת חברים להביא לאספה הצעות מעשיות, כמו למשל בשאלות רכוש, משמעת קבוצתית, מאחר שהחיילים מהבריגדה חזרו הביתה התעוררו בעיות ראשונות בנושאים הנ"ל). האספות היו סוערות למדי וההצעות שהוצעו לא התקבלו. התחלתי להבין אבל עוד לא להאמין לאן נושפת הרוח, מאחר והעדיפו לא לקבוע – לא ליישם כללים.

### לידת הבנות

עפרה, הבת הבכורה, נולדה ב 1942, שלומית ב 1952 ותמר ב 1959. כשאריקה נסעה ללדת את עפרה היה עוצר ולא יכולתי להתלוות אליה לחדרה. אריקה שמעה ליד חדר הלידה את שירת החיילים האנגלים החוגגים את חג המולד. כשחזרה הביתה היא גילתה, שפינו אותנו מהצריף למקום פחות טוב, כדי לקבל עולים חדשים.

### גיוס על פי הגרלה

בשנים עד 1950 המשכתי לעבוד על הטרקטור. כאשר פורסם צו ממשלתי שכל קיבוץ חייב לגייס מספר חברים מסוים לצבא, החליטו אצלנו לפתור את הבעיה ע"י הגרלה, בין שבעת המגויסים היו שני בעלי משפחה ואני ביניהם. השתחררתי קצת יותר מוקדם – בערך כעבור שנה וחצי כי היתה לי כבר בת – אבל בכל זאת, זה לא היה קל למשפחה.

### בצבא

גוייסנו לנח"ל לקורס הראשון של מכי"ם. באותו הזמן פרצה במעין צבי מגפת שיתוק ילדים. זכור לי היטב שיום אחד כאשר עמדנו במסדר, הופיעה אחת מאחיות המשק והודיעה לחבר שלי כי בנו חלה בשיתוק ילדים. רופא המחנה אסר עלי לחזור הביתה כדי לא להדביק את יתר החיילים. אחרי חודשיים התחלתי להתגנב מן הבסיס ונפגשתי עם אריקה ועפרה מחוץ למשק. בתור מחווה הרשו לי מפקדי פעם בשבוע לטלפן הביתה- שם היה

טלפון רק במזכירות. זאת היתה תקופה קשה עבורי. בסיום הקורס ירדנו כל היחידה לאילת גם הופענו לפני התושבים – . אחר כך הופיע לפנינו ישה חפץ בקונצרט – זה הפרס שקיבלנו.

### מדריך הנוער ההודי

אחרי שחזרתי הביתה המשכתי לעבוד במשק, בעיקר בבניית בריכות דגים. אז היתה אצלנו חברת נוער מהודו, בה טיפלו גדעון פיליפס ותרצה גורס ז"ל. לגדעון הוצע תפקיד בהנהלת עלית הנוער, לכן חיפשו לו מחליף ופנו אלי. אחרי היסוסים רבים הסכמתי – בעצם לא היה לי שום ניסיון בענין. כבר פעם בעבר רצו שאצא לסמינר למורים וסירבתי – אבל הפעם לא היתה ברירה. לא הכרנו את הרקע התרבותי של הנערים הללו אבל במשך הזמן עשינו הכרה גם עם המנהגים שלהם. הצטרפה גם יהודית אנגרס – לצוות המדריכים וזאת היתה תוספת כשובה. בהתחלה היתה הרגשה של זרות הדדית ביני לחניכים בגלל רגישותם היה עלינו לנהוג בזהירות רבה כדי למנוע רגשות אפליה. רכשנו את אימונם רק בהדרגה. בסיום תקופת חברת הנוער הרגישו כל שנוצא קשר של חיבה הדדי בין הנוער למשק. בחלקם הם נשארו עוד תקופה נוספת אצלנו, אחר כך כולם התגייסו והתפזרו, אבל נשמרו קשרים אישיים חברתיים אתם. בעקבותיהם הגיעו גם משפחותיהם וכמה מהם נשארו כאן היום יש רק מספר חברים קטן שנקלטו במעין צבי.

### לטרון

יש מה לספר גם על מעצרנו במחנה לטרון ע"י האנגלים. בנובמבר 1945 הגיעו שתי אוניות מעפילים לחוף נתניה. הצבא הבריטי הספיק לתפוש את אנשי הפלמ"ח. הבריטים ידעו שהמעפילים מסתתרים במשקים באזור. ע"י כוח צבאי גדול הם ניתקו את הקיבוצים מהסביבה. הפלמ"ח ניסה לפרוץ את הלמצור. גם אנחנו התבקשנו להעביר להם מצרכי מזון – כאשר המלאי שלהם אזל. התרכזנו כ- 30 חברים עם מקלות בתור כלי נשק, וניסינו להגיע לגבעת חיים, אבל האנגלים הפעילו שם טנקים וחיל רגלי. ניסינו לשנות כיוון ולהגיע לעין החורש. מאש הצבא נהרגו שמונה אנשים ורבים נפגעו. אחרי שעות רבות קיבלנו פקודה לסגת אך ליד משטרת זיכרון יעקב היה מחסום ולידו חיילים רבים. הם שיחררו את החברות והחברים הובאו למחנה עתלית. משם הועברנו בשיירה ארוכה – בשעות העוצר – ללטרון שהיה מחנה מעצר בריטי. שם חילקו אותנו לפי השתייכותנו- הגנה, אצ"ל ולח"י. לאזורי מחנה שונים. אחרי חקירה השתחרר חלק מהחברים אך אנחנו 12 חברי מעין- נשארו שם למשך חודשיים. במשך כל הזמן הזה ניסינו להפעיל את עצמנו. המפגש עם יתר האסירים היה מעניין והיחסים אתם היו בסדר למרות ויכוחים רבים בינינו לבינם. באחד

הלילות הועברו חלק מאנשי לחי"י ואצ"ל לאריטריאה . למרות התנגדות הישוב האנגלים הצליחו במזימתם. ההגנה העמידה לרשותנו עורכי דין, אבל הם לא יכלו לעזור לנו במאומה. יום אחד פשוט שיחררו אותנו- בלי כל הסבר. אבל אחרי כל פעולת מחתרת התמלא המחנה שוב כל פעם מחדש באסירים חדשים - .

### הוראה

הציעו לי להכשיר את עצמי להוראה. לא כל כך רציתי בכך וגם בעבר כבר דחיתי את ההצעה. הפעם ראיתי בכך הזדמנות ללימודים כל שהם ב 1954 יצאתי לסמינר המורים בבית ברל ללמוד הוראה כללית במשך שנתיים. לפי דעתי חסרו בתוכנית הלימודים שלנו המגמות הריאליסטיות. לעומת זאת היו לימודי הטבע על רמה גבוהה. הוספתי לעצמי שלא בתכנית הלימודים המחייבת עוד מקצועות אחרים. באותו הזמן התנהל שם גם סמינר להשכלה כללית, ולמנהיגי צעירים וכך יכולתי לנצל גם את ההרצאות השונות שניתנו לנו. הכיתה הראשונה שלי בבית היתה כיתה ה' – אותה ליוויתי במשך 4 שנים. זאת לא היתה מלאכה קלה – כי באותה הכיתה היו הבדלי גיל של שנתיים. תפקידו של המורה היה מורכב – לא רק בהוראה אלא גם בהפעלה חברתית. נאלצתי לחבר בעצמי תוכניות – כי החומר המצוי לא מצא חן בעיני. כך זה היה גם עם הצגות הילדים שנערכו בהזדמנויות שונות. בשנים ההם המורה גם עבד עם הילדים בימי העבודה שלהם. יותר מאוחר לימדתי ילדים בכיתות ז' וח'. מזה נהניתי הרבה יותר. היה צריך לטפל גם בבעיות משמעת לא של הילדים אלא גם של ההורים, לא תמיד הקפידו לעמוד בהחלטות.

בשנת 1965 קיבלתי על עצמי את ריכוז ביה"ס העממי והייתי גם המקשר עם כפר גלים, שם למדו ילדינו. ב 1967 יצאתי לאורנים ללמוד במסלול הריאליסטי. שם גם קיבלתי את התואר B.A. בביולוגיה. במשך 3 שנים הייתי מורה בכפר-גלים. עם העברת ילדינו לבית ספר במעגן מיכאל, עברתי גם אני ללמד שם. ב 1979 עזבתי את ההוראה והתחלתי לעבוד במעבדת המדגה.

### במעבדת סקופוס

הייתי שנה אחת גזבר פנים ואחר כך נכנסתי למעבדה ב סקופוס – בה אני ממשיך חלקית עד היום. מה שבאמת מעניין אותי זו העבודה במעבדה הביו-כימית. אצלנו עוסקים בכימיה אנאורגנית. אני מבצע בדיקות כימיות ומכין תרכובות שונות, גם עם הקטליסט – מרכיב חשוב ביצור עדשות.

במבנה ההירארכי היום אני רק בורג קטן – לעומת שנים קודמות,, בהן הייתי יותר פעיל. מתוך הכרה, שאינני יכול לשנות את המצב, אני שמח שאני יכול להמשיך בעבודתי. יש לי הרושם, שמהתחלה שיתוף העובדים בבית החרושת היה תמיד נקודה חלשה. אבל למרות

זאת, מדי פעם בפעם התקיימו אספות בהן נמסרה לחברים אינפורמציה, היום זה פשוט לא קיים.

### המשפחה

התחתנתי עם אריקה בסוף דצמבר 1944. בסוף 1947 נולדה עפרה. בתור הורים חדשים ובלתי מנוסים ניסינו לתת לה את מירב הפינוקים והטיפול שהתאפשר בתנאים דאז. המצב השתנה כשגויסתי לצבא בפברואר 1950 ואריקה נשארה לבדה עם הילדה. רק לעתים רחוקות התאפשר לי לבקר אותן. נוסף לכך פרצה מגפת שיתוק הילדים במעין צבי – וכפי שסיפרתי כבר קודם, אסרו עלי בצבא לבקר במעין. אריקה סיפרה לי עד כמה שעפרה לא יכלה להבין לאן נעלם האבא שלה. בסוף 1951 השתחררתי וחזרתי הביתה.

ב 1952 נולדה שלומית, וב 1959 הצעירה – תמר. התנאים בהם גידלנו את בנותינו לא היו קלים. הרי גם שלומית ראתה את האבא שלה רק פעם בשבועיים, בזמן שלמדתי בסמינר למורים, כי כך זה היה נהוג בזמני. היום אני יכול להגיד, שאני מאוד גאה במשפחתי.

אף אחת מהבנות לא נמצאת בקיבוץ. עפרה חיה בטבעון, עובדת כמורה והיא אמא ל 4 ילדים. שלומית אחרי שחרורה מהצבא למדה פסיכולוגיה בתל אביב. אחר כך התחתנה עם בחור אמריקאי ועברה אתו לאמריקה. שם שהתה כ- 10 שנים. היא למדה לתואר שני בפסיכולוגיה-ארגונים ופסיכולוגיה קלינית. לאחר שהמשפחה התפרקה היא חזרה ארצה והשתלבה כאן בעבודה. היא למדה בלימודי ערב עורכת דין והיום היא חיה עם בן זוגה, מהנדס אלקטרוניקה, בגבעתיים. המקצוע הקודם לא סיפק אותה- לכן היא שינתה כיוון. שתי הבנות למדו בזמנו בכפר-גלים, תמר במעגן מיכאל. אחרי גיוסה היא שירתה בחיל הקשר. אחר כך לקחה פסק זמן לטיולים בעולם והגיעה למקומות מרוחקים ומעניינים. עם שובה הביתה היתה מדריכה באולפן ואחרי שנתיים יצאה שוב למזרח הרחוק.

בטיול שלה היא רכשה שליטה בשפות נוספות: פורטוגזית ונפאלית. עד היום יש לה עוד קשר עם נפאל. בבית היא המשיכה לעבוד באולפן ובגן. אחרי שנתיים יצאה לדרום אפריקה, שם שהתה כ 10 שנים. היא למדה שם את מקצועה – אירידולוגיה – אבחון דרך גלגל העין. היה לה שם חוג קליינטים גדול, ביניהם אוכלוסייה לבנה, אבל גם הרבה מוסלמים ושחורים. זמן מה היא עבדה ביחד עם רופא שהתמחה בצמחי מרפא – שהיה רופא שחור, זה היה בתקופה שאחרי ביטול האפרטהייד. בעיתונות המקומית הופיעו מאמרים עליה והיא הוזמנה להרצות לפני קהל רב. בשנת 2000 חזרה ארצה אחרי סיור יסודי בהודו, ופתחה בזיכרון יעקב קליניקה ביחד עם חברתה, שהיא רופאה הומיאופתית.

אריקה, אחר שנים עבודה בבתי ילדים, השתלמה בהוראה מתקנת והיא ממשיכה לעבוד בזה עד היום, היא הגיעה להישגים לא מועטים בתחום זה.

במבט לאחור עם כל הקשיים הצלחנו להקים משפחה יציבה ונחמדה ומקווים להנות ממנה עוד שנים רבות.

### לסיכום

במבט לאחור, נדמה לי שמבאר טוביה עד היום היו לנו הצלחות, אבל גם נתקלנו בדברים שלא כל כף תאמו את החזון שלנו. המציאות של היום מעידה על כך, שהצלחנו ליישם רק חלק מחלומותינו על חברה שוויונית. רק חלק מהשינויים המתחוללים היום הם לשביעות רצוננו! אני מאותו דור, אשר קופח בשני ההיבטים העיקריים: לא התאפשר לנו להשלים את השכלתנו לפי ציפיותינו- לא זכינו לגדול לצידם של הורים עד לבגרות, לא זכינו לגמול להורינו על כל מה שהשקיעו בנו והעניקו לנו. למרות כל זאת הצלחנו להקים משפחות יציבות ויפות ולהקים משהו, שאין להתבייש בו – למרות כל החסרונות ולמרות שזה איננו מושלם כפי שרצינו.